

Janez Stanonik

Očipve in Ottawa

V slovenski kulturni ustvarjalnosti v Združenih državah Severne Amerike imajo vse do srede druge polovice XIX. stoletja prevladujočo vlogo misijonarji, ki so delali med Očipve in Ottawa Indijanci na ozemlju današnjih držav Michigan, Minnesota in Wisconsin. Dali so ne le pomemben prispevek k proučevanju jezika in kulture teh dveh rodov, temveč so objavljali tudi verske tekste v njihovem jeziku in na ta način ustvarili svojevrstno tradicijo, ki zasluži posebno pozornost v zgodovini kulturne dejavnosti slovenskih izseljencev v ZDA. Za osvetlitev te tradicije pa se moramo seznaniti vsaj deloma tudi v Sloveniji z zgodovino in sedanjim položajem teh dveh rodov v Severni Ameriki.

O delu slovenskih misijonarjev – začenši s Friderikom Barago – v XIX. stoletju v Michiganu in Minnesoti obstoji v slovenščini precejšnja literatura, v kateri je tudi mnogo napisanega o Očipve in Ottawa Indijancih, vendar so podatki kot jih najdemo v teh tekstih, zlasti o zgodovini in sedanjem stanju teh rodov, skromni in nejasni, često napačni in zavajajoči.¹ Namen sedanje študije je, da poda osnovna dejstva iz zgodovine teh dveh rodov, o njihovi pretekli in sedANJI razširjenosti ter o preteklem in sedanjem raziskovanju njihovega jezika in kulture.

Očipve Indijance štejemo med danes največja indijanska plemena na ozemlju ZDA in Kanade. Njihovo ime se javlja v angleščini v raznih oblikah: Chippewa predvsem za tiste, ki žive v ZDA in južnem Ontariju, sicer pa prevladujeta zlasti v Kanadi obliki Ojibway ali Ojibwa. V slovenščini bomo uporabljali že uveljavljeno obliko Očipve, adjektiv očipvejski, saj je oblika Ojibway nerodna za slovensko rabo. Sami sebe nazivajo Ochipwe, njihov jezik pa se imenuje Ojibwa. Ime domnevno izvira iz oznake za posebno obliko njihovih mokasinov s konico značilno zavihano navzgor. Očipve so v tesnem sorodstvu z rodом Ottawa, katerih jezik je le dialektična varianta Ojibwa. Malo bolj oddaljeno je jezikovno sorodstvo z rodом Algonquin (danes v Ontariju in Quebecu), katerih ime služi tudi kot oznaka širše jezikovne skupine, kateri še pripadajo rodovi Potowatomi, Menominee, Fox, Shawnee, Illinois ter Cree.

Prvotna domovina Očipvejev je bila severno od Gornjega in Huronskega jezera. Prvi belci, ki so z njimi vzpostavili stike v dvajsetih letih XVII. stoletja so bili kanadski Francozi. Domneva se, da je bilo okoli leta 1650 vseh Očipvejev kakih 65.000. V zgodovinski dobi, to je od prvega stika z belci dalje, so svoje ozemlje zelo razširili: proti severu v današnji Saskatchewan in Manitobo ter ob severni in vzhodni obali Huronskega jezera ob koncu XVII. stoletja dosegli Ontario. V začetku XVIII. stoletja so zavzeli severni del spodnjega Michigana² in okoli 1740 zasedli Baragov Arbre Croche.

¹ To se začne že pri Baragi. Baraga je v svoji knjigi *Geschichte, Charakter, Sitten und Gebräuche der nord-amerikanischen Indier* (Laibach 1837), ki je dvakrat (1837, 1970) izšla tudi v slovenskem prevodu, dodal daljši uvod, v katerem prikaže zgodovino bojev z Indijanci na ozemlju današnjih Združenih držav, vse od prvih belih naseljencev pa do zime 1675/76, ko so se uprli indijanski rodovi v Novi Angliji, ki jih je vodil "kralj Filip". O zgodovini bojev z Indijanci v XVIII. in v začetku XIX. stoletja, torej v ključnem obdobju zgodovine Združenih držav, v katerem so Očipve in Ottawa Indijanci igrali zelo pomembno vlogo, Baraga molči, kratko trdeč, da so iz te dobe bojev z Indijanci znane le še "zgodovinske anekdote", kar seveda ni res. Vprašanje je, ali je možno, da Baraga o vseh bojih Očipve in Ottawa Indijancev z ameriškimi kolonisti tik pred svojim prihodom v Ameriko v resnici ni nič vedel? In če je vedel, zakaj ni o tem pisal? Isto velja za avtorje, ki so kasneje pisali o Baragi. – Bolj razumljivo je, če Baraga v svojem uvodu pravi, da indijansko ime "kralja Filipa" ni znano: v resnici se je "kralj Filip" po indijansko imenoval Mecanomet in je bil poglavar plemena Wampanoag.

² Državo Michigan sestavljata dva polotoka: Spodnji Michigan med jezeroma Michigan in Huron, ter Gornji Michigan med jezeroma Michigan in Superior.

Očipve niso nikdar ustvarili trdnejše politične zveze celega rodu, temveč so živeli razpršeni v malih lovskih grupah na večjem delu ogromnega ozmelja, ki obkroža Velika jezera. Vežal jih je le skupni jezik. Po dialektu in načinu življenja se delijo v štiri skupine: Severni Očipve na goratem ozemlju severno od Gornjega jezera, Ravninski Očipve (the Plains Ojibway) v Saskatchewanu in Manitobi, Jugovzhodni Očipve v Spodnjem Michiganu in Ontariju ter (Baragovi) Jugozapadni Očipve v severni Minnesoti in Wisconsinu. Medtem ko so bili Severni in Ravninski Očipve izključno lovci in ribiči, so se južnejši Očipve preživljali tudi z zbiranjem gozdnih sadežev in javorovega sirupa in še dalje na jug tudi z vrtničarstvom. V večje enote so se združili, kadar je to zahtevala borba proti močnejšim sovražnikom.

Očipve so igrali izredno pomembno vlogo v zgodovini ZDA. Za kolonizacijo severno-ameriškega kontinenta sta značilna dva različna ekonomska koncepta, ki sta se razvila pod vplivom velikih razlik v klimi med severnejšimi in južnejšimi predeli severnoameriškega kontinenta, francoski v Novi Franciji, ki so ga kasneje v Kanadi prevzeli tudi Angleži (Hudson Bay Company): temeljil je na trgovini s krznom, katerega so indijanski lovci prodajali belcem v zameno za industrijsko blago (železno orodje in opremo, orožje, municija, tekstil). Ta sistem ni bistveno ogrožal tradicionalnega načina življenja prvotnih prebivalcev, temveč je celo podpiral Indijance kot lovce na krzno; – ter agrarne ekonomije s poljedelstvom v ZDA, ki so ga ogromne množice vedno novih priseljencev iz Evrope kot nezadržan val širile iz Nove Anglije preko kontinenta ter pri tem uničevale pogoje za preživljanje indijanskih nomadskih lovcev. Zato so se Indijanci v svojih bojih povezovali z gospodarji Kanade proti kolonistom iz ZDA.

Očipve in Ottawani so bili v drugi polovici XVIII. in začetku XIX. stoletja voditelji odpora Indijancev proti širjenju belcev v področje med Velikimi jezeri in reko Ohio. V sedemletni vojni (1756–1763), ki je bila v Severni Ameriki borba med Francijo in Anglijo za nadoblast nad kontinentom, so kot zavezniki Francozov dajali okrepitve v moštvo francoskim posadkam pri obrambi kanadskih mest Quebec, Montreal, Duquesne in Detroit. Po porazu Francije so Angleži zasedli Kanado ter tisti del francoske Louisiane, ki se je razprostiral vzhodno od Mississippija ob reki Ohio do gorovja Allegheny. To področje, ki ga tvorijo današnje države Ohio, Michigan, Indiana, Illinois in Wisconsin je dobilo ime Severozapadni teritorij (North-west Territory). Indijanci tu niso hoteli priznati nove angleške nadoblasti in so se uprli pod slavnim indijanskim voditeljem Pontiacom, katerega mati je bila Očipve, oče pa Ottawa. Uničili so skoraj vse angleške postojanke na tem ozemlju, niso pa mogli zavzeti Detroita in so zato po dveh letih brezuspešnega vojskovanja sklenili z Angleži mir. Angleži so odslej ovirali priseljevanje belcev v Severozahodni teritorij.

Ko si je leta 1783 trinajst priatlantskih držav Nove Anglije priborilo neodvisnost, je Anglija priznala novo nastalim Združenim državam tudi suverenost nad Severozahodnim teritorijem, skušala pa je obdržati tamkajšnjo trgovino s krznom. Zato je podpirala Indijance v njihovem odporu proti Američanom. Toda v bitki pri Podrtem drevju (1794, Battle of Fallen Timbers, severno od Cincinnatija) so Amerikanci porazili Indijance, med katerimi so bili tudi Očipve in Ottawani, ter s tem odprli pot za poseljevanje Ohia, ki je bil leta 1803 vključen kot 17. država v ZDA.

Zadnji veliki odpor proti Američanom v Severozahodnem teritoriju je organiziral v Indiani prav tako slavni Tecumseh, iz rodu Shawnee, ki so v sorodu z Očipve. Hotel je zaustaviti napredovanje Američanov z miroljubnimi sredstvi. Združil je indijanska plemena na še nekoloniziranem ozemlju Severozahodnega teritorija v konfederacijo, ki se je zavezala, da ne bo več prodajala zemlje belcem. Toda njegov brat se je brez soglasja Tecumseha spustil v bitko z Američani pri reki Tippecanoe (november 1811, zahodna Indiana) in bil poražen, konfederacija pa je razpadla. Tecumseh se je nato s svojo vojsko stavil na voljo Angležem, ki so se sami leta 1812 znova zapletli v vojno z ZDA zaradi kontinentalne zapore, s katero so želeli Združenim državam preprečiti trgovanje s kontinentalno Evropo, ki je bila pod oblastjo Napoleona. V tej vojni z ZDA so bili sprva Angleži uspešni, zasedli so Detroit in s tem dobili oblast nad Spodnjim Michiganom. Tu so pustili svojim indijanskim zaveznikom (Očipve in Ottawa), da so pobijali takrat sicer še redke bele priseljence. Po zmagi Američanov v pomorski bitki na jezeru Erie pa so bili Angleži prisiljeni, da

zapustijo Detroit in se umaknejo v notranjost Kanade. Njihov umik so ščitile indijanske čete pod vodstvom Tecumseha, toda v bitki pri reki Thames (1813, severno od jezera Erie) so bili Indijanci poraženi in Tecumseh ubit. V Tecumsehovi vojski so se bojevali tudi Očipve in Ottawani pod svojimi poglavarji Shinguaouse (od Sault Sainte Marie), Okemos (iz Michigana, za Tecumsehom najvišji poveljnik Indijancev) ter Oskawana. V miru sklenjenem v Ghentu (1814, v Belgiji) so Angleži skušali doseči za Indijance priznanje samostojne indijanske tamponske države, a ponovni porazi so jih končno prisilili, da so priznali mejo iz leta 1783.

Po porazu pri reki Thames Očipve in Ottawa Indijanci niso več mogli zbrati sil, ki bi se lahko zoperstavile Američanom. Angleži, ki bi jih nekatera še vedno nerešena vprašanja kanadske meje mogla znova zaplesti v vojno v ZDA – odprto je bilo vprašanje meje od Montane do Pacifika, tako imenovani teritorij Oregon – so želeli ohraniti dobre stike in zaveznitvo z obema rodovoma. Vabili so jih, da pridejo enkrat na leto, v juliju ali avgustu, v Kanado, kjer so dobivali darove. Po te darove so hodili tudi Baragovi Ottawani.³ Ko je bil sredi štiridesetih let rešen tudi problem te meje, so Angleži leta 1843 prenehali z darovi za svoje nekdanje zaveznike.

Očipve ob Gornjem jezeru in v današnji Minnesoti so v celi prvi polovici XIX. stoletja vodili neprestane borbe s Siouxi, da bi si prilastili njihova lovišča ob gornjem Mississippiju. V majhnih grupah so vpadali v sovražno ozemlje in pobijali nasprotnike. Ti boji so zahtevali mnogo človeških žrtev. Da bi preprečili morijo so Američani v petdesetih letih postavili več rezervatov za Očipve, kjer so dajali Indijancem letno podporo. Nekaj teh rezervatov je bilo na ozemlju, kjer je delal Baraga: Grand Portage (ob severni obali Gornjega jezera), Fond du Lac (zahodno od Dulutha). Red Cliff (polotok zahodno od La Pointa), McIntyre Bay (zaliv južno od La Pointa, Chequamegon Bay). Rezervati so bili majhni in revni ter so zabredli proti koncu stoletja v ekonomsko krizo. Indijanci so se preživljali kot gozdni delavci, kasneje so sami prodajali les iz rezervatov. Za časa prve in druge svetovne vojne so mnogi vstopili kot prostovoljci v ameriško vojsko ter so si s tem pridobili polno ameriško državljanstvo. Po obeh vojnah so se mnogi izselili iz rezervatov v večja mesta: Minneapolis, Milwaukee, Chicago, Duluth, tudi Toronto. V teh mestih živi danes skoraj polovica vseh Očipvejev. Mnogi so ohranili svoje običaje, celo svojo pogansko vero, ter vzdržujejo stike z rezervati. Delajo kot slabše plačani težki delavci. Sedaj je njihova glavna koncentracija v Ontariju. Danes je v ZDA kakih 42.000 Očipve Indijancev (ljudsko štetje ZDA 1970), in v Kanadi 64.000, od tega 43.975 v Ontariju, 14.187 v Manitobi, in 5.687 v Saskatchewanu (podatki Kanadske ustanove za indijanske zadeve – Canadian Institute of Indian Affairs). Verjetno pa so te številke nekoliko prenizke, in da je celokupno število Očipve Indijancev v ZDA in Kanadi danes okoli 160.000. Od teh jih kakih 41.000 do 52.000 še govori svoj jezik.

In še nekaj podatkov o rodu Ottawa. Ottawa vstopijo v zgodovino istočasno kot Očipve, njihov jezik je dialektična varianta Očipve. Rod Ottawa je neprimerno manjši od Očipve. Ko Ottawani vstopijo v zgodovino v prvi polovici XVII. stoletja, so živeli ob vzhodni obali Huronskega jezera, njihovo število je bilo morda 4.000 do 6.000. To število je že v francoski dobi zelo upadlo zaradi nalezljivih boleznih in zaradi bojov z rodом Iroquois na vzhodu in Siouxi na zahodu. Zaradi teh bojov so se v začetku XVII. stoletja preselili od Huronskega jezera k zahodnim obalam Gornjega jezera, in ob koncu stoletja zopet nazaj. V začetku XVIII. stoletja so skupaj z Očipve Indijanci zasedli dele Spodnjega Michigana, kjer so bili njihovi glavni centri Arbre Croche na severu in Velika reka na jugu. V zgodovini bojov proti belim priseljencem iz Nove Anglije so se pod vodstvom Pontiacia in Tecumseha borili skupaj z rodом Očipve za ohranitev ozemlja od gorovja Allegheny do Mississippija. Skupaj z Očipveji so se udeležili bitk za Detroit (1763), bitke pri Podrtem drevju (1784), ter pri rekah Tippecanoe (1811) in Thames (1813), v katerih so bili poraženi. Ko so v tridesetih letih belci prevzeli njihovo zemljo na Spodnjem Michiganu so deloma, kolikor so prenehali z lovom in postali poljedelci, še ostali na polotoku, deloma pa so se naselili na otoku Manitoulin ob vzhodni obali Huronskega jezera, ki jim je bil dodeljen kot

³ Pismo Barage iz Arbre Crochea 10. marca 1832; cf.: Jože Gregorčič: *Baragova misijonska pisma*, Ljubljana, Založba Družina, 1983, str. 62.

rezervat (spada k Ontariju). Po drugi svetovni vojni živi na tem otoku kakih 3.000 Ottawaanov, ter na Spodnjem Michiganu 4.000. Približno ena tretjina jih še govori svoj jezik.

Literatura o rodovih Očipve in Ottawa je dokaj obširna, tako da bi jo lahko bilo za malo knjižnico. Za najstarejšo (francosko kolonialno) dobo so važna poročila in drugi teksti jezuitskih misijonarjev,⁴ kot tudi drugih francoskih raziskovalcev, trgovcev ter predstavnikov kolonialnih oblasti. Teh, večkrat zelo slavnih, imen je že v XVII. stoletju veliko, omenimo le nekaj najpomembnejših: Samuel de Champlain (1615),⁵ Etienne Brulé (1610–1626), Pierre E. Radisson (1652–1684), Nicolas Perrot (1665–1670), Robert Cavalier de la Salle (1679–1681), Antoine de la Mothe Cadillac (1692, poveljnik v Sault Sainte Marie), Louis Armand de Lom d'Arle de Lahontan (1703). V XVIII. stoletju se k imenom kasnejših francoskih raziskovalcev pridružijo še imena angleških potnikov kot tudi posameznikov, ki so kot ujetniki Očipve in Ottawa Indijancev tudi po več let preživeli med njimi. Iz kasnejše dobe sta v zvezi z Barago pomembna raziskovalca Jonathan Carver (1766–1768) ter Nemeč Johann Kohl (1857), še zlasti pa Henry Rowe Schoolcraft, ki je v XIX. stoletju trideset let preživel v območju Velikih jezer in bil nekaj časa ameriški vladni predstavnik za indijanske zadeve v Sault Sainte Marie ter Mackinacu. Osebo se je poznal z Barago, a je bil do Barage rezerviran. Bil je poročen z Očipvanko ter je postal slaven kot zbiratelj ljudskih povesti Očipve Indijancev ter proučevalec njihove mitologije. Njegova zbirka je služila kot vir ameriškem pesniku Henryju Wadsworthu Longfellowu za njegov spev **Hiawatha**, s katerim je očipvejska ljudska tradicija prodrla v svetovno književnost. Iz XIX. stoletja izvirajo tudi prve pomembne avtobiografije članov rodu Očipve in Ottawa ter njihovi poskusi, da napišejo zgodovino svojih rodov: George Copway (1847, 1850), Francis Assikinack (1858), Peter Jones (1860, 1861), Andrew J. Blackbird (1887) ter William W. Warren (1885).

Prve raziskave Očipve in Ottawa jezika izvirajo že iz XVII in XVIII. stoletja.⁶ Baragov slovar Očipve jezika ter slovnica (1850) imajo ugledno mesto v zgodovini proučevanja tega jezika. Poleg Barage so v XIX. stoletju proučevali jezik Očipva še Edvard E. Wilson (1879, 3 knjige), Albert S. Gatchet (1878–1893), ter Jean André Cuoq (1886). V XX. stoletju so najvažnejši znanstveniki za Očipva-Ottawa Leonard Bloomfield, Ives Goddard, Jonathan Kaye, Glyne L. Piggott, Jean A. Rogers, Richard Rhodes, Evelyn M. Todd ter J. Peter Denny. Moderna filologija se ne ukvarja le s slovnico in leksiko sodobnega Očipva jezika, temveč tudi z dialektologijo in zgodovinskim razvojem jezika (historično slovnico).

V XX. stoletju se je veda o rodovih Očipve in Ottawa razvejala in poglobila. Novejše študije proučujejo oba rodova z vidika antropologije, etnologije, sociologije, mitologije, zgodovine, arheologije, glasbe. Že v XIX. stoletju so se v te raziskave vključile osrednje znanstvene ustanove ZDA in Kanade, tako Smithsonian Institution v Washingtonu, Philosophical Society of America (Philadelphia), American Antiquarian Society (Worcester, Mass), ter American Ethnological Society. Važni znanstveni centri za proučevanje Očipvejev in Ottawaanov so univerze v Milwaukeeju (Wisconsin Native American Language Project), Ann Arbor (pri Detroitu: University of Michigan Museum of Anthropology), University of Saskatchewan v Regini (Department of Anthropology), Toronto (Royal Ontario Museum, Department of Anthropology), Ottawa (Canadian Ethnology Service, National Museum of Man), ter drugod.

Glavne muzejske zbirke za Očipve in Ottawa Indijance so danes v New Yorku (American Museum of Natural History; – ter Museum of the American Indian, Heye Foundation), Saint Paulu (Science Museum of Minnesota) – v Bloomfield Hillisu v Michiganu (Cranbrook Institute of Science), – v Chicagu (Field Museum of Natural History) ter Milwaukee Public Museum. Nekaj očipvejskega etnografskega gradiva hrani – zlasti po zaslugi Barage in Pirca – tudi slovenski

⁴ Thwaites, Reuben S. (urednik): *The Jesuit Relations and Allied Documents: Travel and Explorations of the Jesuit Missionaries in New France, 1610–1791*. The Original French, Latin and Italian Texts with English Translations and Notes. 73 knjig. Cleveland, Burrows Brothers 1896–1901. – Ponatis: New York, Pageant, 1959.

⁵ V oklepaju so letnice, ko so bili ti Francozi v stikih z Očipve.

⁶ Victor E. Hanzeli: *Missionary Linguistics in New France. A Study of Seventeenth and Eighteenth Century Descriptions of American Indian Languages, Janua Linguarum, Series Maior 29*, The Hague, Mouton, 1969.

etnografski muzej.⁷ Mnogo bogatejše je to gradivo na Dunaju (Museum für Völkerkunde). Na Dunaju posvečajo tem rodovom tudi znanstveno pozornost (Christian F. Feest ter Johanna E. Feest).

Summary

OJIBWAY AND OTTAWA INDIANS

Janez Stanonik

During the XIXth century a number of Slovenes worked as Catholic missionaries in Michigan and upper Minnesota among Ojibway and Ottawa Indians. The first among them, Frederick Baraga, came to America in 1830 and worked in the area of Lake Superior till his death in 1868. Towards the end of his life he was bishop of Sault Ste Marie and Marquette. He was followed by Franc Pirc (in America: Francis Pierce) and by many others. These missionaries learned Ojibway and Ottawa languages, several even wrote books and published them in these languages, Baraga among them. In Slovenia there is considerable literature on the life and work of these missionaries in which considerable attention is paid to the tribes of Ojibway and Ottawa. Still in this Slovene literature the data on these two tribes are unreliable, often misleading, and the history of these two tribes almost completely ignored. The purpose of the present study is to correct these shortcomings. It gives a state of these two tribes at the time of their first contacts with the white man in the XVIIth century and at the present time, after World War Two. The study calls attention to the role these two tribes have had in the struggle of Indians to prevent the American colonization of the Middle West (the revolt of Pontiac in 1763, the struggle for the Northwest Territory after the Peace of Paris in 1783 and the Battle of Fallen Timbers, the revolt of Tecumseh in 1812-1813), and the creation of reservations in the middle of the XIXth century in the area of the Great Lakes. Finally the study gives a brief survey of literature on these two tribes, from the time of the earliest French explorers and Jesuits in the XVIIth century down to the present time, it enumerates the most important authors on the Ojibway and Ottawa philology, it surveys the main research centres in the USA and Canada on the Ojibway and Ottawa tribes and the main scholarly collections with the Ojibway and Ottawa material.

⁷ Pavla Štrukelj: Etnološka zbirka severnoameriških Indijancev Ojibwa iz 19. stoletja v Slovenskem etnografskem muzeju (Zbiralci Friderik Baraga, Franc Pirc, Ivan Čebul), *Slovenski etnograf* XXV-XXVI (1974), 109-142.